

УДК 342.951:330.322

Г. Пузанова,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права та державного управління
Міжнародного гуманітарного університету

ДЕЯКІ ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНВЕСТИЦІЯ»

Поняття «інвестиція» є вихідним поняттям для різних видів юридичних понять, наприклад, для такого поняття, як «іноземні інвестиції», «портфельні інвестиції», «фінансові інвестиції» та ін. Однак відсутня єдність підходів визначення даного поняття, існують різні погляди з розкриття сутності даної економіко-правової категорії, використовуємої в різних галузях права. Вказане обґрунтовує необхідність вироблення адекватної потребам часу правової дефініції.

Питання, пов'язані із здійсненням інвестиційної діяльності у тих чи інших аспектах, досліджувались рядом вчених-економістів та юристів України та зарубіжних країн: І. А. Бланком, О. Г. Богатирьовим, М. М. Богуславським, В. Бочаровим, Н. І. Вознесенською, Дж. Гитманом, Е. Дж. Доланом, Б. Доменко, Н. Г. Дорониною, Д. В. Задихайло, Л. Л. Ігоніною, М. В. Ігошиним, Дж. Кейнсом, О. Р. Кибенко, І. Комаровим, В. М. Коссаком, Н. Кузнецовою, Р. Поповою, Е. Черевик, О. Чабан, Д. Е. Федорчук та ін., праці яких були використані при підготовці даної публікації.

Актуальність дослідження підтверджується тим, що існують різні підходи у визначенні поняття «інвестиції», що породжує труднощі у правозастосовній діяльності, крім того, закріплені в існуючому законодавстві поняття не отображають характерні особливості даної правової дефініції, особливості, її сутність, досвід міжнародного правового визначення даного поняття.

Виходячи з того, що вихідним для поняття «іноземні інвестиції», а також для інших легальних визначень є поняття «інвестиція», то методологічно виправданим є розгляд цього поняття як загального, родового поняття, що є цілком та завданням даного дослідження.

Розробка категорії «інвестиція» в її економічному та юридичному аспектах здійснювалася значною кількістю вчених-економістів та правознавців, зокрема, представниками наук цивільного права, господарського, адміністративного, фінансового та ін. галузей права. Роздивимось існуючі погляди на дане питання.

Первісно інвестиції постають як носій економічних характеристик, тому дослідження юридичної конструкції інвестицій з необхідністю повинне ґрунтуватися на розумінні суттєвих рис їх як економічної категорії. Підтвердженням цього слугують загальнотеоретичні міркування С. С. Алексєєва щодо шляху пізнання права: «За правовою формою повинна бути виявлена її сутність, її глибинна підстава, і звідси — її економічний, соціально-політичний зміст; відштовхуючись від усього цього, дослідження повинно повернутися до багатоманітності правових явищ, які постають перед науковими пізнаннями в усій своїй повноті, об'єктивній обумовленості, практичній значущості» [1, 25]. Подібну думку висловлює і Д. В. Задихайло, вказуючи, що «сьогодні успішно тлумачити норми права, розуміти цілі, переслідувані учасниками правовідно-

син., прогнозувати шляхи розвитку законодавства, а отже, і довгострокові правові наслідки відносин, що вже виникли, неможливо без чітких уявлень про особливості їх соціально-економічного контексту» [2, 4]. Тому вважаємо доцільним досліджувати економічну сутність поняття «інвестиція».

«Інвестиція» в перекладі з сучасної англійської мови (*investment*) означає «капіталовкладення» [3, 155], що дозволяє говорити про синонімічність цих термінів та підтверджується багатьма запропонованими визначеннями даного поняття. Так, у Великому економічному словнику під капіталовкладеннями розуміють «вклад інвестицій у відтворення основних фондів», а інвестиції являють собою «сукупність витрат, які реалізуються у формі довгострокового вкладення капіталу у промисловість, сільське господарство, транспорт та інші галузі народного господарства» [4, 207, 232].

Д. Кейнс пропонує визначати інвестиції як «приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності за певний період» [5, 117]. На думку Є. Черевик, «інвестиція — капітал, нагромаджений і не використаний для споживання за певний період виробничої діяльності та знову вкладений у виробництво» [6, 9]. Таким чином, термін «інвестиція» переважно вживається в розумінні «капітальні вкладення». Як вважає Н. Кузнецова, поняття «інвестиції» та «капітальні вкладення» співвідносяться як категорії загального й окремого: інвестиція у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюється у формі капітальних вкладень [7, 6].

Аналогічну точку зору має А. Богатирьов, який вважає, що інвестиції — це, насамперед, продуктивні витрати, тобто витрати, спрямовані на відтворення життя, матеріальних і духовних благ як необхідних умов життя людини в суспільстві. Це нормальні з точки зору функціонування виробництва витрати на його розширення або модернізацію [8, 17]. Крім того, він визначив інвестиції як «накопичену та невикористовану

для вживання частину доходу за визначений період виробничої діяльності та знову вкладену у виробництво» [8, 9].

На думку І. Комарова, під інвестиціями слід розуміти вкладення фінансових і матеріально-технічних засобів з метою одержання бажаного соціально-економічного ефекту. Зазначений автор поділяє інвестиції на фінансові та реальні. До фінансових відносить вкладення фінансових коштів для придбання акцій, облігацій та інших цінних паперів, цільові вклади, банківські депозити. До реальних інвестицій — капітальні вкладення в нове будівництво, розширення, реконструкцію, технічне переозброєння і підтримання виробництва, а також вкладення коштів у створення матеріально-виробничих запасів [9, 3].

Більш предметно-визначене формулювання інвестиціям дали Л. Гитман та М. Джонк, які визначили їх як «будьякий інструмент, в який можна вкласти гроші, розраховуючи зберегти або примножити їх вартість, забезпечив позитивну величину доходу» [10, 10]. Вкладення не обов'язково здійснюються саме грошима, тому трактовка інвестицій як «затрат засобів, направлених на відновлення капіталу, його підтримку та розширення» [11, 81], яка дана М. В. Ігошиним, вважається більш вдалою.

Уільям Ф. Шарп зі співавторами книги «Інвестиції» дали ще більш широке та достатньо неформальне визначення інвестицій, як процесу «розлучення з грошми сьогодні, щоб отримати більшу їх суму у майбутньому» [12, 1], тим самим підкреслив два фактори, тісно пов'язані з поняттям: протяжність у часі (а саме, дія з відкладеним результатом чи процес) та ризик.

Також серед запропонованих наукою визначень інвестицій можна виділити визначення Н. Г. Дорониної: «Інвестиції — економічне відношення по наданню та використанню матеріальних та грошових засобів» [13, 370]. Недоліком такого визначення є його широта. Не вбачається можливим розрізнити це визначення з низкою інших, наприклад, термін «кредит» можна описати так само.

Поряд з таким широким визначенням Н. Г. Дорониної запропонована більш конкретна дефініція: «Інвестиції — сукупність різних способів капіталовкладення у приватному секторі економіки, використання доходів для збільшення основних фондів підприємств у промисловості, придбання засобів виробництва» [13, 370]. Дане визначення також має недоліки. Воно не враховує той факт, що вкладення капіталу може здійснюватися у підприємства, які знаходяться в державній чи комунальній власності, а також у приватні підприємства. Також інвестування може здійснюватися не тільки для збільшення основних фондів, а й з метою отримання прибутку.

Ряд авторів справедливо вважає, що головним критерієм інвестиції є прирощення капіталу в економіці. Представники такого підходу — Е. Дж. Долан та Б. Домненко — визначили, що до інвестицій відносяться витрати тільки на знову вироблені або видобувані блага [14, 184]. Більшість інших визначень також зводить процес інвестування до отримання прибутку, а саме до збільшення капіталу відносно його вкладеної кількості. Ці визначення розкривають глибинну проблему сучасної економічної, статистичної та правової науки — складність кількісного та якісного визначення інвестицій.

Таким чином, авторами розглядаються поняття капіталовкладення та інвестиції як тотожні поняття. Однак направленість довгострокових вкладень тільки в основні фонди є спірною, так як основні фонди існують у незмінній натурально-речовинній формі, а вкладення інвестицій може здійснюватися, наприклад, у цінні папери, у права на використання природних ресурсів та ін. Отож вказані недоліки говорять не проти тотожності поняття капіталовкладення й інвестицій, а тільки про недостатньо широке визначення терміна «капіталовкладення».

Не переслідуючи мету розгляду всіх наявних підходів до визначення категорії інвестицій в економічному аспекті, наведемо лише дві економічні дефініції — класичну та сучасну, які,

на нашу думку, в сукупності дають достатнє уявлення про інвестиції як економічне явище. Класичною можна вважати позицію Дж. Кейнса, що визначав інвестиції як «поточний приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності даного періоду» або як «ту частину доходу за попередній період, яка не була використана для споживання» [15, 64], протиставляючи, таким чином, інвестування і споживання як протилежні за економічною суттю процеси. Це визначення відзначається досить чітким виділенням двох сторін інвестицій: ресурсів (акумульованих з метою накопичення доходу) та вкладень (використання ресурсів), що забезпечують приріст капітального майна [16, 23].

Всебічним й ілюстративним уявляється сучасне визначення економічної сутності інвестицій, запропоноване І. А. Бланком: інвестиції являють собою вкладення капіталу в усіх його формах у різноманітні об'єкти (інструменти) господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного чи позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах і пов'язане з факторами часу, ризику та ліквідності [17, 17–18]. У контексті даного визначення слід відзначити суттєвий зв'язок між поняттями «інвестиції» та «капітал» (останній являє собою вартість, здатну до самозбільшення, зростання, іншими словами, вартість, здатну приносити прибуток, дохід [18, 17]).

Таким чином, перша група визначень, відображаючих інвестиції через об'єкт вкладення капіталу, представлена визначеннями, виділяючими основні, за думкою авторів визначень, економічні засоби інвестування.

Згідно з іншою точкою зору, інвестиції трактуються як «довгострокові вкладення засобів як усередині країни, так й за рубежем, з метою створення нових та модернізації діючих підприємств, освоєння більш нових технологій та техніки для збільшення виробництва й отримання прибутку» [19, 101]. Дане визначення не огортає усіх цілей інвес-

тування, наприклад, придбання пакета акцій комерційної організації іноземною особою для отримання стійкого впливу на її політику.

Численні визначення поняття «інвестиції» часто носять формальний та загальний характер, не виявляючи сутності інвестицій у всьому їх різноманітті.

Аналіз наведених економічних дефініцій інвестицій дозволяє відмітити, що часто вони виділяють переваги характеристики цього поняття, але в більшості випадків вони з'являються різними. Тим не менш можна виділити групу визначаючих: по-перше, інвестиції характеризуються наявністю «капіталу», необхідного для «вкладення»; по-друге, послідовністю практичних дій по вкладенню капіталу, яка отримала назву «інвестиційного процесу»; по-третє, як всяке економічне явище в житті суспільства, цей процес має потребу у правовій регламентації. Для його здійснення необхідні правові визначення поняття інвестиції та інвестиційного процесу.

Завданням юридичного визначення інвестицій є формалізація й конкретизація економічних ознак інвестицій з метою визначення змісту та меж дії законодавства.

Вперше у радянській правовій літературі визначення «інвестиції» було дано Н. Н. Вознесенською, яка вказувала, що «під інвестиціями слід розуміти таке надання засобів іноземним інвестором, при якому обов'язковим є економічна активність. Виробнича діяльність іноземного елемента направлена на погоджене цільове використання цих засобів, при умові, що ця діяльність (за участю або без участі іноземного капіталу) приведе до створення обумовленого виробничого об'єкта, який сприяє розвитку економіки молодій державі, підвищенню його економічного потенціалу» [20, 26–32].

З цієї точкою зору не згоден інший дослідник — А. Г. Богатирьов, який дійшов висновку про те, що інвестиції є, перш за все, власністю, оскільки являють собою права володіння, використання та розпорядження майном. Він формулює це визначення відносно іноземних інвестицій таким чином:

«Іноземні інвестиції є іноземним капіталом — власністю у різних видах та формах, вивезеним з однієї держави та вкладеним у підприємство (чи справу) на території іншої держави». Однак підкреслює, що дане визначення неможна розглядати як закінчене чи вичерпне в силу складності поняття інвестицій та наявності декількох видів і форм капіталу та інвестування [8, 12–13].

М. М. Богуславський, навпаки, розглядає поняття інвестицій застосовно до іноземних інвесторів та відмічає, що не слід ставити знак рівності між поняттями «власність» та «інвестиції». Різниця між інвестиціями та власністю чітко просліджується по двох критеріях: 1) інвестиції, як правило, — власність, яка має цільове призначення; але далеко не всяка власність має інвестиційний потенціал; 2) в якості інвестицій в деяких випадках можуть використовуватися притягнені засоби, які не є власністю інвестора, та в цьому випадку поняття інвестицій виходить за межі поняття власності [21, 15].

Автори Великого юридичного енциклопедичного словнику розуміють під інвестиціями «вкладення капіталу в якусь справу шляхом придбання цінних паперів або безпосередньо підприємства з метою отримання додаткового прибутку чи впливу на справи підприємства» [22, 208]. Недолік цього визначення — в його неправовій природі, у використанні неправових дефініцій, звуженні переліку об'єктів та суб'єктів інвестиційного процесу.

Ряд вчених при визначенні інвестицій, поряд з економічними ознаками інвестицій, вказують на необхідність досягнення іншого неекономічного ефекту. Так, В. Бочаров і Р. Попова вказують, що «інвестиції виражають усі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, в результаті яких формується прибуток (доход) чи досягається соціальний ефект» [23, 24]. Характерна для більшості визначень вказівка на позитивний матеріальний результат чи досягнення позитивного соціального ефекту як мети інвестування не є безпе-

речною. У деяких випадках дії інвестора направлені на те, щоб підприємство, яке отримує інвестиції, перестало функціонувати та приносити прибуток, тобто з метою усунення конкуренції на ринку товарів, робіт, послуг, що є достатньо розповсюдженим.

Деякі дослідники обмежують мету здійснення інвестицій лише отриманням прибутку, заперечуючи саме поняття інвестицій з метою досягнення соціального ефекту. Так, О. Р. Кібенко стверджує, що такі інвестиції набувають специфічного характеру в тому разі, якщо вони здійснюються на безоплатній основі. Але тоді фактично зникає їх особливість як інвестицій — вони потрапляють під правове регулювання благодійництва [24, 218]. До ототожнення інвестування з метою досягнення соціального ефекту та благодійництва близький і Д. Е. Федорчук [25, 29]. О. Чабан вказує, що погодитися з такою позицією неможна через суттєві відмінності інвестицій з метою досягнення соціального ефекту та благодійництва, тому що інвестиція вкладається в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, а пожертва надається набувачам благодійної допомоги; предметом інвестиції є майнові та інтелектуальні цінності, а предметом благодійної допомоги є також дії, послуги; інвестиції — це працюючий капітал, благодійництво ж — це безкорислива діяльність, що не передбачає одержання прибутків від цієї діяльності [26, 18].

Легальні визначення інвестицій містяться в ряді законодавчих актів. Так, у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» [27] інвестиції визначаються як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті яких створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Однак це визначення недостатньо повно відображає економічну сутність цього явища.

Отримання інвестиційного прибутку (доходу) є різновидом ефекту від інвестицій. Слід відзначити, що мета отримання саме соціального ефекту не є єдиною можливою альтернативою меті

отримання прибутку. У порівнянні з поняттям «інвестиції», визначеним у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», більш вдалими видається формулювання Федерального закону Російської Федерації від 25 лютого 1999 р. № 39-ФЗ «Про інвестиційну діяльність у формі капітальних вкладень», де інвестиціями іменуються вкладення з метою отримання прибутку чи досягнення іншого корисного ефекту [28]. «Інший корисний ефект» може полягати не лише у вирішенні суто соціальних завдань, а й у забезпеченні екологічної безпеки діяльності підприємства, популяризації торговельної марки тощо.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про інвестиційну діяльність» от 18 вересня 1991 р. [29], інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути: кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів); рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності); майнові права інтелектуальної власності; сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»); права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права; інші цінності. Формулювання видів інвестицій у цьому нормативному акті, безумовно, більш вдале. По-перше, законодавець зробив спробу типізації їх видів та, по-друге, залишив їх перелік відкритим для включення знов виникаючих видів у існуюче правове поле.

До переліку недоліків наведених дефініцій можна віднести вказівку на вкладення перелічених інструментів інвестування в об'єкти підприємницької та іншої діяльності. Це формулювання явно надлишкове, оскільки не

несе конкретного смислового навантаження, тому що має на увазі будь яку діяльність, в тому числі неекономічну. При тлумаченні цієї норми вказівка на будь-які види діяльності трактується як зайве, що говорить про недосконалість такого визначення.

Частина 1 ст. 326 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р. [30] визначає інвестиціями у сфері господарювання довгострокові вкладення різних видів майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав в об'єкти господарської діяльності з метою одержання доходу (прибутку) або досягнення іншого соціального ефекту. Запроваджуючи ознаку довгострокового характеру інвестицій, законодавець, очевидно, намагався відмежувати здійснення інвестицій від операцій зі спекулятивною метою. Однак критерій «довгостроковості» є прийнятним лише для так званих прямих інвестицій і у цьому контексті оцінюється неоднозначно.

Податковий кодекс від 2 грудня 2010 р. (далі — ПК України) [31] у п. 14.1.81 ст. 14 визначає інвестиції як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно. Тобто вказане поняття визначається через господарські операції в законодавче визначені об'єкти, що неможливо визнати обґрунтованим.

У результаті аналізу визначень поняття «інвестиція», що мають у науковій літературі, можна констатувати відому односторонність багатьох з них, а також значні відмінності в поглядах дослідників не тільки на окремі аспекти поняття, що розглядається, але й на його сутність. Багато дослідників, формулюючи поняття інвестиції, виокремлюють її економічну складову, що приводить до утворення групи близьких по суті визначень, які виділяють ті чи інші її сторони.

Аналізуючи наведені дефініції інвестицій, можна відмітити існування двох тенденцій в розробці поняття інвестиції. Перша і менш характерна для сучасної науки тенденція — тенденція їх

«обмежуючого визначення», тобто така трактовка інвестицій, яка не дозволяє охопити усі їх види. Типовим прикладом є трактовка інвестицій як вкладення в строго визначений набір фінансових інструментів, однак реалії економічного життя, а також юридична практика відкидають такий підхід, оскільки в цьому випадку важко охопити правовим регулюванням усе розмаїття їх видів.

Інша тенденція полягає в необґрунтовано широкому розумінні терміна «інвестиція». Існування цієї тенденції частково провокує постійне ускладнення галузі інвестиційних відносин, що й викликає бажання надати таке визначення, яке не буде мати потребувати змінення в подальшому. Для надання адекватного економічним та правовим потребам правового регулювання необхідно вичленувати групу характеристик, без яких існування поняття, яке відображає тотожні інвестиціям види економічної діяльності, виявляться неможливими.

Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що перелічені в чинному законодавстві види інвестицій: усі види майнових та інтелектуальних цінностей (закони України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про інвестиційну діяльність»), різні види майна, інтелектуальних цінностей та майнових прав (Господарський кодекс) підпадають під поняття об'єкти цивільних прав, визначене у ст. 177 Цивільного кодексу України [32], це також підтверджується переліком видів цінностей, вказаних у ст. 1 ЗУ «Про інвестиційну діяльність».

Таким чином, проведене дослідження дозволяє запропонувати таке визначення інвестицій: інвестиції — це об'єкти цивільних прав, не обмежені в обігу на території держави, які інвестуються в об'єкти господарської діяльності з метою отримання прибутку (доходу) чи іншого корисного ефекту.

Ключові слова: інвестиція, капіталовкладення, економіко-правова конструкція поняття «інвестиція», юридична конструкція даного поняття.

У статті проводиться дослідження економічного та юридичного аспектів поняття «інвестиція». Аналізуються існуючі підходи з питань визначення даного поняття в науковій літературі, легально закріплені в існуючому законодавстві, кваліфікуючі ознаки даної правової категорії, а також пропонується нове визначення даної правової дефініції.

В статтє проводится исследование экономического и юридического аспектов понятия «инвестиция». Анализируются существующие подходы по вопросам определения данного понятия в научной экономической и юридической литературе, легально закреплённые в действующем законодательстве, квалифицирующие признаки данной правовой категории, а также предлагается новое определение данной правовой дефиниции.

In the article, a study on the economic and legal aspects of the definition of «investment». Analyses existing approaches on the definition of this concept in scientific, economic and legal literature, legally fixed by legislation of the concept, features characterizing this legal category, and also proposes a new definition of this legal definition.

Література

1. Алексеев С. С. Общая теория права. В 2 т. Т. 1 / С. С. Алексеев. — М. : Юрид. лит., 1981. — 359 с.
2. Задыхайло Д. В. Инвестиционное право Украины : сб. нормативно-правовых актов с комментариями / Д. В. Задыхайло. — Х. : Эспада, 2002. — 752 с.
3. Иностранные инвестиции. Мировой опыт — практика в России (Энциклопедия рынка). Ч. 2 / под ред. Б. Д. Дякина. — М. : РОСБИ, 1996. — 528 с.
4. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. — М. : Ин-т новой экономики, 1998. — 856 с.
5. Кейнс Д. Общая теория занятости, процента и денег : пер. с англ. / Д. Кейнс. — М., 1978. — 496 с.
6. Черевик Е. Инвестиционный процесс в развивающихся странах / Е. Черевик. — М. : Изд-во УДН, 1988. — 148 с.

7. Кузнецова Н. С. Подрядные договоры в инвестиционной деятельности в строительстве / Н. С. Кузнецова ; Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. — К. : Наук. думка, 1993. — 158 с.

8. Богатырев А. Инвестиционное право / А. Богатырев. — М. : Рос. право, 1992. — 271 с.

9. Комаров И. Инвестиции и рынок / И. Комаров. — М. : Знание, 1991. — 64 с.

10. Гитман Джонк. Основы инвестирования / Джонк Гитман. — М. : ДЕЛЮ, 1997. — 192 с.

11. Игошин Н. В. Инвестиции. Организация управления и финансирование : учеб. для вузов / Н. В. Игошин. — М. : ЮНИТИ-ДАТА, 2001. — 542 с.

12. Шарп У. Инвестиции / У. Шарп, Г. Александер, Дж. Бейли. — М. : Инфра-М, 1998. — 1028 с.

13. Доронина Н. Г. Инвестиции / Н. Г. Доронина // Российская юридическая энциклопедия. — М., 1999. — С. 370.

14. Долан Э. Дж. Экономика / Э. Дж. Долан, Б. Домненко. — М. : Лазурь, 1994. — 542 с.

15. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж. Кейнс. — М., 1999. — 352 с.

16. Игонина Л. Л. Инвестиции : учеб. пособие / Л. Л. Игонина. — М. : Юристъ, 2002. — 480 с.

17. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : учеб. курс / И. А. Бланк. — К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. — 448 с.

18. Кібенко О. Р. Особливості правового регулювання іноземних інвестицій в Україні (міжнародно-правово-правовий аспект) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Олена Рувімівна Кібенко. — Х., 1998. — 192 с.

19. Большой коммерческий словарь / под ред. Т. Ф. Рябовой. — М. : Война и Мир, 1996. — 399 с.

20. Вознесенская Н. И. Иностранные инвестиции и смешанные предприятия в странах Африки / Н. И. Вознесенская. — М., 1975. — 187 с.

21. Богуславский М. М. Иностранные инвестиции. Правовое регулирование / М. М. Богуславский. — М. : БЕК, 1996 — 445 с.

22. Большой юридический энциклопедический словарь / под ред. А. Б. Барихина. — М. : Книжный мир, 2000. — 719 с.

23. Бочаров В. Финансово-кредитный механизм регулирования инвестиционной деятельности предприятий : учеб. пособие / В. В. Бочаров, Р. Г. Попова. — СПб : Ун-т экономики и финансов. — 85 с.

24. Кібенко О. Р. Інвестиційна діяльність: визначення, суб'єкти, класифікація та співвідношення з підприємницькою діяльністю // Вісник університету внутрішніх справ. — 1999. — № 6. — С. 217–221.

25. Федорчук Д. Е. Режим прямого іноземного інвестування (порівняльно-правове дослідження) : дис. ... канд. юрид. наук / Д. Е. Федорчук. — Донецьк, 2003. — 19 с.

26. Чабан О. До питання про поняття «інвестор» // Підприємцтво, господарство і право. — 2000. — № 9. — С. 16–20.

27. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16 квіт. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 29. — Ст. 377.

28. Об инвестиционной деятельности в Российской Федерации, осуществляемой в форме капитальных вложений : Федеральный Закон от 25 февр. 1999 г. № 39-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. — 1999. — № 28. — Ст. 1096.

29. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 верес. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — Ст. 646.

30. Господарський кодекс : Закон України від 16 січ. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, 19–20, 21–22. — Ст. 144.

31. Податковий кодекс : Закон України від 2 січ. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 13–14, 15–16, 17. — Ст. 112.

32. Цивільний кодекс : Закон України від 16 січ. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.